

Změny pedagogické kompetence učitele

Anotace: Zavádění nových vzdělávacích programů do profesní přípravy policistů není myslitelné bez implementace informačních a komunikačních technologií do vlastního edukačního procesu. Článek poukazuje na zásadní změny provázející realizaci vyššího odborného vzdělávání kombinovanou formou, a to jak v rovině pedagogické kompetence policejních pedagogů, tak i v rovině změny rolí pedagog – studující. Nutnou podmínku představuje i cílená realizace „Koncepte dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků“ v resortu Ministerstva vnitra České republiky, která mimo jiné zahrnuje i absolvování doplňkového pedagogického studia pro absolventy vysokých škol nepedagogického zaměření, kterých je v podmínkách rezortních vzdělávacích zařízení Ministerstva vnitra České republiky většina. Obsah pilotního běhu doplňkového pedagogického studia, který je součástí článku, bude po jeho ukončení aktualizován v souladu s reálnými potřebami. Výukové metody zahrnují zejména metody aktivizující (metoda řízení diskuse včetně brainstormingu, situační metody, aplikace modelových situací a metody řešení problémů) a nově se zavádí „strukturovaný kontakt“ s vyučujícím. Hlavní myšlenkou je přenesení odpovědnosti za získávání potřebných znalostí z pedagoga na studujícího. Pedagog se tak může věnovat řízení edukačního procesu (kouč, moderátor, evaluátor, navigátor a aplikátor).

Klíčová slova: Informační a komunikační technologie, kombinovaná forma, pedagogická kompetence, vyšší odborné vzdělávání, změna rolí pedagog – studující.

1. Úvod

Na základě rozhodnutí vedení Ministerstva vnitra České republiky došlo od 1. 9. 2007 k zásadním změnám v systému policejního vzdělávání zavedením vyššího odborného vzdělávání, které poskytují k tomuto datu vyšší policejní školy v Praze (Bezpečnostně právní činnosti) a Pardubicích (Přípravné trestní řízení). V souvislosti s tím se jeví účelným poukázat na to, jak se promítají požadavky tohoto typu vzdělávání a nároky současné moderní informační společnosti na vyšší odborné vzdělávání realizované kombinovanou formou do změny rolí učitele vyšší policejní školy a jeho pedagogické kompetence.

2. Změny související se zvýšením poskytovaného stupně vzdělání

Problematika inovace a snahy o neustálé zvyšování úrovně policejního vzdělávání je nesporně spojena s úsilím o výraznější oboustranné aktivity pedagoga a studujícího ve vzdělávacím procesu a jejich vzájemnou interakci. Je nutno překonat tradiční transmisivní pojetí výuky, kdy jsou studující pasivními příjemci předkládaných informací, a zavést postupně nové, aktivizační metody výuky, které zajistí zvýšení jejich motivace. Nový způsob výuky je zaměřen na aktivní tvůrčí činnost studujících, různost organizačních forem a metod výuky, motivaci, zájem a zvýšení odpovědnosti studujících za získávání informací. Zákonitě také dochází ke kvalitativní proměně vztahu pedagog – studující na základě vzájemné spolupráce, objevování a konstruování si vlastního poznání na bázi dosavadních zkušeností a dovedností. Na učitele vyšší policejní školy toto vše klade značné nároky v přístupu k výuce a přípravě na ni a očekává se od něj, že se s naznačenou změnou paradigmatu ztotožní a stane se tak rozhodujícím činitelem při očekávané realizaci kvalitativních změn v policejním vzdělávání.

Změny v roli učitele vyšší policejní školy vyplývají také ze souvislostí s akreditací studijních programů, konkurenčním prostředím policejních škol, s rostoucím zájmem policistů o tento druh studia, dalším vzděláváním policistů a s prudkým rozvojem informačních a komunikačních technologií.

Problematika akreditace studijních programů není jednoduchou záležitostí a vyžaduje od pedagogů (zpracovatelů) nejen odbornost ve vyučovaném předmětu, ale jejich multidisciplinární i interdisciplinární přístup ke komplexní problematice studijního oboru a

znalosti mezipředmětových vazeb. Na kvalitě a profesionalitě jejich práce záleží, zda vzdělávací programy obstojí před náročnou analýzou a kritickým hodnocením členů akreditační komise. Úspěšnými reprezentanty tohoto přístupu jsou již akreditované vzdělávací programy Bezpečnostně právní činnost (VPŠ Praha) a Přípravné trestní řízení (VPŠ Pardubice), které se podařilo zpracovat díky zapojení širokého kolektivu policejních učitelů a zaměstnanců odboru vzdělávání a správy policejního školství ve výjimečně krátké době a dle stanoviska některých členů akreditační komise v nadstandardní kvalitě. Tím dochází k vytvoření dostatečně diverzifikované nabídky studijních možností profesního vzdělávání v rámci resortu Ministerstva vnitra v souladu s potřebami policejního výkonu.

V oblasti vyššího policejního vzdělávání je nutno, kromě odborného zaměření výuky, soustředit se na konkrétní potřeby studujících, což bude vyžadovat od učitelů sebereflexi, autoevaluaci a rozvoj s tím spojených dovedností umožňujících jejich realizaci.

Náročný výkon policejní profese a policejní funkcionáři požadují na školách takovou organizaci studia, která nebude příliš ovlivňovat přítomnost studujících na pracovišti a nepřinese zásadní nárůst nákladů se studiem spojených. V této souvislosti se policejní školy snaží o postupné zavádění forem vzdělávání, jakými jsou např. distanční vzdělávání, kombinované studium, e-learning, blended learning apod. Nabídka těchto forem vzdělávání mimo jiné ztraktivňuje pohled zájemců o studium na policejní vzdělávání a zároveň zvyšuje image resortního školství. Zákon nabídky a poptávky, kvalita, konkurence a spokojenost uživatelů tak nabývají na významu a promítají se i do požadavků na dovednosti pedagogů policejních škol (soubor profesních dovedností, tj. učením získaných předpokladů k výkonům, které pedagog podává při výchově, vzdělávání a výcviku lidí. Zahrnují plánování a řízení výuky, motivaci studujících, zpětnou vazbu a práci s vnějším prostředím školy. Jedná se o výsledek odborné přípravy pedagoga, jeho schopností a profesních zkušeností, pedagogického nadání a zkušeností, požadavků vnějšího prostředí atd.).

Zavádění informačních a komunikačních technologií a nových forem vzdělávání do edukačního procesu klade značné nároky na celý komplex znalostí pedagogů, týkajícího se jak technických dovedností, tak jejich pedagogické kompetence. Očekává se od nich, že budou efektivněji než dosud řídit a organizovat edukační proces s využitím celého spektra moderních forem, metod výuky a didaktické techniky při přípravě erudovaných a aktivních profesionálů vybavených komunikativními dovednostmi, snahou o vlastní zdokonalování a další rozvoj osobnosti. Policejní pedagog tak musí být spoluvůrcem nových rámcových a školních vzdělávacích programů, aktivním činitelem v realizaci celoživotního vzdělávání a inovátorem v oblasti vzdělávacích technologií. To vše vyžaduje již dnes jeho vysokou vzdělanost, adaptabilitu, flexibilitu a kreativitu.

V budoucnu lze dále očekávat postupné zvyšování konkurence mezi policejními školami v důsledku úbytku studujících, způsobeným stabilizací pracovních sil v resortu, financováním vzdělávacích programů a zaváděním informačních a komunikačních technologií. Na tyto změny musí být připraven nejen management škol, ale především pedagogové, protože na kvalitě jejich práce bude záviset nejen počet studujících ve škole, ale i s tím spjatý přiděl prostředků do rozpočtu školy.

3. Změna rolí pedagogů v důsledku implementace informačních a komunikačních technologií

„ Od učitele se vyžaduje schopnost učit – aby uměl, mohl a chtěl vyučovat; tj., aby předně sám znal to, čemu, čím a jak má jiné učit. “

V tradičním přístupu ke vzdělávacímu procesu byl dosud pedagog často jediným zdrojem informací a studující převážně pasivním objektem. V souvislosti se zaváděním informačních a komunikačních technologií a změnou paradigmatu dochází k zásadním změnám v postavení studující – pedagog. Nové technologie přinášejí studujícím možnost získávání nových informací, zejména využitím sítí intranetu a internetu. Pedagog v úloze zprostředkovatele ztrácí svoji dominantní roli a lze očekávat, že časem v modelu subjekt – objekt pouhá role zprostředkovatele zcela zanikne. Naproti tomu vzroste jeho role jako kouče, moderátora, evaluátora, navigátora a aplikátora. Tok informací v tomto modelu bude oboustranný.

Postmoderní pedagogika klade důraz na hermeneutickou roli učitele, který by měl být schopen interpretace obsahu poznání a procesů kolem nás takovým způsobem, aby pomohl studentům orientovat se ve světě a porozumět mu. V kulturním a duchovním smyslu se pak zdůrazňuje především jeho role průvodce-interpret, který pomáhá studentům hledat smyslové poznání a učení, role učitele komunikátora, který dokáže vnitřně zpracovávat, strukturovat a sdělovat informace, role výkonného manažera, který na všech úrovních sleduje efektivitu, neustále přizpůsobuje to, co učí pragmatickým možnostem využití a uplatnění ve světě mimo školu.¹⁾

Vzhledem k náročnosti požadavků na kompetence absolventů nově zaváděných vzdělávacích programů lze předpokládat postupnou změnu rolí ve vztahu pedagog – studující, kde pedagog je hlavním pedagogickým činitelem nikoliv v roli zdroje informací, ale průvodcem studujícího vzdělávacím programem, poradcem, organizátorem, motivátorem a zprostředkovatelem zpětné vazby. Rolí opory, která vyplývá z předem uvedeného, nejlépe vyhovuje nyní již často frekventovaný pojem tutor. Tutor nepředkládá studujícím vlastní řešení problémů, ale vede studující k analýze problému, rozdělení postupu na jednotlivé kroky a postupnému hledání odpovědi na jeho řešení. Změna rolí pedagogů, a to jak policejních škol, tak externích (bez nichž si nelze distanční vzdělávání představit) klade značné nároky na práci managementu škol a předpokládá realizaci nových kurzů v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Bez jejich postupné kvalitní přípravy není možno požadované změny realizovat. Stejně nároky to ovšem klade i na ostatní pracovníky policejních škol, protože práce na nových metodách a formách výuky, včetně přípravy studijních opor (veškeré informační a studijní zdroje, které jsou zpracovány v souladu s principy distančního vzdělávání a následně předkládány studujícímu), jsou multidisciplinární i interdisciplinární záležitosti.

Moderní technologie ovlivňují také vzájemnou komunikaci mezi pedagogem a studujícím. Komunikace s využitím informačních a komunikačních technologií nahrazuje tradiční osobní kontakt „face to face“. Kompetence policejních pedagogů v této oblasti bude do budoucna samozřejmostí.

4. Změny pedagogické kompetence

Pedagogickou kompetencí učitele rozumíme soubor profesních znalostí, dovedností a postojů, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně realizovat edukační proces. Existují četné pokusy o vymezení kompetencí učitele, snažící se je sblížit s obsahem přípravy budoucích učitelů na pedagogických a jiných fakultách. Obvykle jsou uváděny jako hlavní osobnostní kompetence a kompetence profesní. Osobnostní kompetence zahrnují zodpovědnost, tvořivost, schopnost řešit problémy, týmově spolupracovat, být sociálně vnímavý a reflexivní. Profesní kompetence se vztahují k obsahové složce výkonu profese

¹⁾ BEDNAŘÍKOVÁ, I. Pedagogická kompetence vysokoškolského učitele pod vlivem moderních a vzdělávacích technologií. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference „Vzdělávání v zrcadle doby“*, Nitra : UKF, 2006, str. 86 – 91.

(„znalost předmětu“), ale dnes jsou zdůrazňovány zvláště komunikativní, řídicí, diagnostické a jiné kompetence. Výzkumy a rovněž zkušenosti učitelů z praxe (v České republice i v zahraničí) potvrzují, že dosavadní přípravné vzdělávání učitelů nepokrývá v úplnosti žádoucí soubor učitelských kompetencí.²⁾

Z výše uvedeného vyplývají značné požadavky na pedagoga vyšší policejní školy. Jeho přizpůsobení se novým rolím, se kterými se po zavedení nového stupně profesního vzdělávání bude muset vyrovnat, bude značně náročné. Vzniklá situace vede ke zvýšené potřebě znalostí a dovedností v pedagogické oblasti, ke hledání obecně přijatelných doporučení, standardů, postupů a pravidel, týkajících se edukačního procesu, způsobů zpětné vazby, ale i vlastního pedagogického přístupu ve všech formách edukační činnosti.

Nová role pedagoga v moderní informační společnosti s implementací informačních a komunikačních technologií do výuky bude vyžadovat nejen kvalitní přípravu odbornou, včetně praxe ve výkonu policejní služby, ale také zejména přípravu pedagogickou, včetně s tím související přípravy „technické“. Pouze pedagog, který bude kontinuálně rozvíjet svůj vědomostní, dovednostní a osobnostní potenciál a který bude schopný dalšího komplexního rozvoje, může být efektivním realizátorem kvalitativních změn nového edukačního procesu.

Dnešní kritéria stanovená na policejních školách pro profesi policejního pedagoga – učitele, bude nutno rozšířit, kromě vysokoškolského vzdělání, studia pro získání pedagogické způsobilosti a praxe ve výkonu policejní služby ještě o resortní další vzdělávání pedagogických pracovníků, s obsahem zaměřeným na získání nových požadovaných kompetencí. Tato oblast je v současné době odborem vzdělávání a správy policejního školství zpracována a odpovědnost byla delegována na Vyšší policejní školu Ministerstva vnitra v Praze. Rozběhnutý pilotní program dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zavádí nové metody vzdělávání realizované s využitím e-learningu a zapojením nejen resortních, ale i externích vysokoškolských odborníků. Obsah pilotního projektu uvádí níže uvedená tabulka. Výuka je strukturována do čtyř modulů na jejichž konci bude provedeno zpětnovazební vyhodnocení pomocí dotazníku a obsah bude následně dopracován podle zkušeností vyučujících a připomínek absolventů.

Při vlastní výuce jsou využívány zejména aktivizující metody výuky, tj. metoda řízené diskuse včetně brainstormingu, situační metody, aplikace modelových situací a metody řešení problémů. Nově je zaveden „strukturovaný kontakt“ s vyučujícím, kde má studující možnost probrat s vyučujícím případné nejasnosti jak z klasické výuky, tak ze studijních opor umístěných na internetu. Hlavní důraz je kladen na samostudium (jedná se o vysokoškolsky vzdělané odborníky z praxe) a přenesení odpovědnosti za získávání potřebných znalostí z pedagoga na studujícího.

V průběhu studia zpracovává studující závěrečnou práci, ve které řeší konkrétní praktický problém ve vzdělávací instituci zaměstnavatele a kterou obhájí při závěrečné zkoušce. Zkušební komise bude složena z mimoresortních i resortních odborníků.

Studium má rezortní akreditaci (po projednání podmínek s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR) a opravňuje absolventy k výuce na rezortních školách. Ve srovnání s klasickým doplňkovým pedagogickým studiem na pedagogických fakultách rezortu MŠMT absolvování studia sice neumožňuje výuku na civilních školách, ale je pro rezort Ministerstva vnitra podstatně ekonomicky efektivnější, protože je realizováno rezortními prostředky bezúplatně (výuka na civilních školách je studujícím hrazena zaměstnavatelem).

²⁾ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha : Portál 2003, ISBN 80-7178-772-8.

OBSAH PILOTNÍHO PROJEKTU

Typ akce		
Název vzdělávací akce	Studium pedagogiky k získání odborné kvalifikace pedagogického pracovníka ve školách a školských zařízeních resortu vnitra	
Vzdělávací projekt uložen pod č. j.	MV 21251-3/VO-2008	
Vzdělávací cíl	<p>Cílem vzdělávacího programu je poskytnout cílové skupině ucelené pedagogické vzdělání se zaměřením na specifika školství resortu vnitra.</p> <p>Díličí cíle korespondují s obsahem jednotlivých modulů:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. poskytnout cílové skupině znalosti základních pedagogických a didaktických principů pedagogické práce, které jsou nezbytnou součástí odborné kvalifikace pedagogického pracovníka (Modul I.); 2. poskytnout cílové skupině znalosti základních psychologických principů pedagogické práce, které jsou nezbytnou součástí odborné kvalifikace pedagogického pracovníka (Modul II.); 3. poskytnout cílové skupině znalosti základních metodických postupů s ohledem na specifika školství resortu vnitra a jejich praktického využití (Modul III.); 4. umožnit cílové skupině získané teoretické poznatky procvičit prostřednictvím vykonání pedagogické praxe a v modelových situacích (Modul IV.). 	
Cílová skupina	<p><u>Cílová skupina pedagogů:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. učitelé odborných předmětů škol a školských zařízení resortu vnitra, kteří nemají pedagogické vzdělání. 2. lektori – instruktoři škol resortu vnitra, kteří nemají pedagogické vzdělání. <p><u>Cílová skupina - ostatní:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 3. příslušníci Policie ČR, kteří aspirují na pedagogickou činnost ve školách resortu vnitra. 4. odborní pracovníci resortu vnitra, kteří vykonávají lektorskou a metodickou činnost ve větším rozsahu. 	
Časová dotace	počet dní	15 dní výuky
	počet hodin	120 hodin výuky
Vstupní předpoklady ke studiu	Vstupním předpokladem pro zahájení studia je ukončené vysokoškolské vzdělání (Bc., Mgr.).	
Obsah	<p>Vzdělávací program účastníkům zprostředkuje znalosti a dovednosti potřebné pro kvalifikovaný výkon pedagogické praxe v prostředí škol resortu vnitra.</p> <p style="text-align: center;">Účastníci se do vzdělávacího programu přihlašují přes</p>	

	<p>EKIS (Ekonomický informační systém).</p> <p>Studium vzdělávacího programu je organizováno kombinovanou formou jako jednosemestrální a je modulově koncipováno. Skládá se ze 4 vzdělávacích modulů, z nichž první dva jsou zaměřeny tématicky, třetí metodicky a poslední prakticky. Moduly provádí účastníka postupně programem tak, aby si osvojil znalosti a dovednosti z oblasti pedagogiky, didaktiky a psychologie, získal přehled o specifikách metod a strategiích výuky ve školách resortu vnitra a konečně získané teoretické poznatky aplikoval v rámci prakticky zaměřeného modulu, který zahrnuje vykonání pedagogické praxe, zpracování závěrečné práce a složení závěrečné zkoušky učitelské způsobilosti.</p> <p>V průběhu výuky se organizují zápočty a zkoušky, které jsou prováděny prezenčně. V průběhu celého studia se mohou účastníci hlásit k zápočtům a zkouškám, které budou individuálně vyhlášovat lektori jednotlivých předmětů.</p> <p>Studium je ukončeno komisionální závěrečnou zkouškou, která má část ústní a část písemnou (obhajoba závěrečné písemné práce v rozsahu 15 – 20 stran). Po úspěšném složení zkoušky a obhajobě písemné práce získá absolvent osvědčení o absolvování programu jako doklad o odborné kvalifikaci pedagogické způsobilosti, která absolventa opravňuje k vyučování odborných předmětů ve školách resortu vnitra.</p>
Forma	kombinovaná (kombinace prezenční výuky a samostudia)
Lektorské a odborné zajištění	Lektori z PEDF UK, VPŠ a SPŠ MV v Praze apod.
Způsob ukončení vzdělávací akce	Osvědčení o absolvování vzdělávacího programu
Cesta k typu akce v katalogu vzdělávacích akcí v EKIS II	Akce s celoresortní platností – Specializační kurzy – Oblast pedagogiky – Studium pedagogiky-odborná kvalifikace
Garant vzdělávací akce	prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.
Poznámka	

5. Závěr

Zavádění nových vzdělávacích programů do profesní přípravy policistů není myslitelné bez implementace informačních a komunikačních technologií do vlastního edukačního procesu. Koncepce dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, kterou má Odbor vzdělávání a správy policejního školství schváleno vedením resortu, reflektuje tyto nové požadavky a realizace vlastního obsahu koncepce přinese další zkvalitnění pedagogické kompetence pedagogických pracovníků – učitelů policejních škol. Absolvování doplňkového pedagogického studia pro policejní učitele – absolventy nepedagogických fakult přináší možnosti uplatnění špičkových odborníků v policejní profesi při předávání znalostí nově nastupujícím policistům. Pouze pedagog, který bude kontinuálně rozvíjet svůj vědomostní, dovednostní a osobnostní potenciál a který bude schopný dalšího komplexního rozvoje, může být efektivním realizátorem kvalitativních změn nového edukačního procesu.

Literatura

- BEDNAŘÍKOVÁ, I. Pedagogická kompetence vysokoškolského učitele pod vlivem moderních a vzdělávacích technologií. In *Sborník z mezinárodní vědecké konference „Vzdělávání v zrcadle doby“*, Nitra : UKF, 2006, str. 86 – 91.
- BENEŠ, P., RAMBOUSEK, V., FIALOVÁ, I. *Vzdělávání pro život v informační společnosti*, Praha : ČVUT, 2005, ISBN 80-7290-198-2.
- HORVÁTHOVÁ, Z. *Využití informačních a komunikačních technologií v edukačních procesech rigorózní práce*, katedra Unesco Irie, PF UKF v Nitre, 2004, str. 41 – 44.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, Praha : Portál 2003, ISBN 80-7178-772-8.
- ŠTECH, S. Spor o „profesi“. In *Stát se učitelem*. Praha : PedF UK, 1994, str. 23.
- ŠVEJDA, G. *Praktické aplikace technologie vzdělávání se zaměřením na výpočetní techniku*, JČV, České Budějovice, 1999, SDH 80-86224-10-4
- ŠVEJDA, G., HORVÁTHOVÁ, Z., PALKOVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z tvorby e-learningových kurzů*, PedF UKF v Nitre, 2006, ISBN 80-8050-989-1.

Key words: Information and communication technologies, combined form, educational competence, upper secondary vocational education, changing roles of the teacher and the student.

Resumé

The implementation of new educational programmes into the professional training of police officers is not thinkable without the implementation of information and communication technologies into the educational process itself. The article refers to fundamental changes, which are connected with the implementation of higher vocational education in the distance-learning programme, both on the level of pedagogical competences of police educators and on the level of changing roles of teachers versus learners. It is also necessary to take into account the goal-oriented implementation of “The Conception of the Lifelong Education of Teachers” within the department of the Ministry of the Interior of the Czech Republic. This conception also includes a complementary pedagogical study for graduates with non-pedagogical specialisation, who make the majority at the educational institutions of the Ministry of the Interior of the Czech Republic. The content of the pilot course of supplementary pedagogical studies, which is a part of the article, will be updated in accordance with the real needs as soon as the course is over. Teaching methods above all include activating methods (the method of directed discussion including brainstorming, situation methods, the use of model situations and problem solving methods) and for the first time there is a “structured contact” with the teacher. The main idea is to transfer the responsibility for gaining required knowledge from the teacher to the student. The teacher can therefore focus on managing the process of education (being a coach, a moderator, an evaluator, a navigator and an applicator).

PhDr. Ing. Jiří Zlámal, Ph.D., MBA
Vyšší policejní škola MV v Praze
Pod Táborem 102/5
190 24 Praha 9
Tel.: +420 974 845 200
www.skolamv.cz
e-mail: spsdir@skolamv.cz

Recenzent: prof. PhDr. Jiří Seknička, DrSc.